

Игало Калвино - „Нашите предци“

Имало някога една война срещу турците. Виконт Медардо от Тералба, моят вуйчо, яздеш през равнината на Бохемия към лагера на християните. Следвал го оръженосец на име Курцио.

Щъркели се носели на бели ята ниско през мътния, неподвижен въздух.

– Откъде се взеха толкова щъркели? – попитал Медардо. – Накъде летят?

Вуйчо ми бил ново попълнение, едва сега тръгвал на война, и то за да угоди на едни херцози, наши съседи, които участвали в нея. Набавил си кон и оръженосец в последния замък в християнско владение и потеглил към императорския щаб да се представи.

– Летят към бойните полета – отвърнал оръженосецът мрачно. – Ще има да ги гледаме по пътя.

Виконт Медардо бил чувал, че из тези краища прелитащите щъркели са на късмет, та му се прищяло да се зарадва при вида им. Ала неволно го обзела тревога.

– Че какво ще търсят тези водни птици по бойните полета, Курцио? – попитал.

– И те проядоха човешко – отговорил оръженосецът, – откак нивите станаха ялови, а сушата опразни реките. Там, дето има мърша, щъркелите, фламингите и жеравите изместиха гарваните и лешоядите.

Вуйчо тогава бил млад и зелен – в оная възраст, в която чувствата напират в смесен общ порив, още неподелени на добро и зло; възрастта, в която всяко ново изживяване, макар кошмарно и нечовешко, е трепетно и пламти от любов към живота.

– А гарваните? А лешоядите? – попитал. – А другите грабливи птици? Те къде са се дянали? – Пребледнял, но очите му искрели.

Оръженосецът бил смугъл мустакат войник с вечно сведени очи.

– От толкоз ядене на чумави трупове чумата и тях ги отнесе – и посочил с копието си към някакви черни храсти, които при по-внимателно вглеждане се оказали не от клонки, а от перушина и изпружени крака на крилати хищници. – Ей го, не е ясно кой първи е загинал, птицата или човекът, и кой на кого се е нахвърлил, за да го разкъса – казал Курцио.

За да избягат от чумата, която вършеела наред, цели семейства били хванали пътя през къра и смъртта ги била застигнала там. На гърбината на четириноги скелети, разхвърляни из обрулената равнина, се виждали тела на мъже и жени, голи, обезобразени от бубони и – нещо, на пръв поглед непонятно – пернати: сякаш от изпосталелите им ръце и ребра били прорасли черни пера и криле. Изгнилата плът на лешоядите се била омесила с тленните останки на човеците.

Пейзажът започвал да се изпъстря и със следи от водени сражения. Ездачите забавили ход, защото двете животни взели да се дърпат – ту се мяткали встрани, ту се изправяли на задни крака.

– Какво ги прихваща конете ни? – попитал Медардо оръженосеца.

– Господарю – отговорил му онзи, – нищо не плаши повече конете, колкото вонята на конски вътрешности.

И действително, тъкмо тази част от равнината, през която минавали, била осеяна с конски трупове, някои по гръб, с копита към небето, други по очи, със зарита в пръстта муцуна.

– Защо има толкова паднали коне точно тука, Курцио? – попитал Медардо.

– Когато конят почувства, че са го разпорили – обяснил Курцио, – се мъчи да си удържи карантите. Някои си залепят гърбуха ъземи, други се претъркулват по гръб, за да не се изсипят. Но тъй или иначе смъртта скоро ги отнася.

– Значи в тази война мрат най-много конете, така ли?

– Турските ятагани сякаш нарочно са правени, за да ги кормят с един удар. По-нататък ще видите телата на хората. Първи си изпащат конете, после ездачите. Но ето го и лагера.

На хоризонта се издигали острите върхове на най-високите шатри, знамената на имперската войска и дим.

Както препускали нататък, забелязали, че почти всички загинали в последната битка вече били изнесени и погребани. Само тук-таме се мярвал я отсечен крак, я ръка, а най-често из стърнищата се валяли пръсти.

– От време на време по някой пръст ни сочи пътя – казал вуйчо ми Медардо. – Що за чудо е това?

– Бог да ги прости: живите режат пръстите на мъртвите, за да им изнижат пръстените.

– Стой! Кой там? – обадил се един часови с шинел, плесенясал и мъхясал като кората на изложено на северен вятър дърво.

– Да живее свещената имперска корона! – викнал Курцио.

– Да мре султанът! – отзовал се часовият. – Хайде, моля ви, като стигнете до началството, кажете най-после да ми пратят смяна, че пуснах корени!

Сега пък конете се юрнали напред, за да се отърват час по-скоро от опасалия полето облак мухи, които жужали над планините изпращения.

– На мнозина храбреци – отбелязал Курцио – вчерашния тор е още на земята. Пък те самите вече са на небето – и се прекръстил.

На входа на лагера минали покрай низ от балдахини, под които къдрави, тучни жени с дълги брокатени рокли и разголена гръд ги посрещнали с крясъци и разюздан смях.

– Това са шатрите на куртизанките – казал Курцио. – Някоя друга войска си няма такива хубавици.

Вуйчо не можал да откъсне поглед от тях, та яздел, обърнат назад.

– Внимавайте, господарю – добавил оръженосецът, – толкова са мръсни и злотворни, че дори турците не биха ги похитили. Бъкат от срамни гадинки, дървеници и кърлежи, нищо чудно и гнезда на скорпиони и гущери да са завъдили.

Подминали полевите батареи. Надвечер артилеристите варяли дажбите си вода и ряпа върху бронза на метателните оръдия и на топовете, нажежени от голямата стрелба през деня.

Пристигали каруци с пръст, а артилеристите я пресявали със сито.

– Барутът е на привършване – обяснил Курцио, – послед сражение земята е толкова набита с него, че при добро желание може да се възстанови някой и друг заряд.

След това идвал бивакът на кавалерията, където, сред мухите, непрестанно заетите ветеринари кърпели кожата на четириногите с шевове, бинтове и лапи с врял катран и всичко живо цвилело и преритвало, дори и докторите.

По-нататък се занизали палатките от лагера на пехотинците. Слънцето преваляло и пред всяка седали войници с боси стъпала, накиснати в чебри с хладка водица. И понеже били навикнали на ненадейни тревоги по всяко време на денонощието, дори нозете си миели с шлем на глава и стисната в ръката пика.

В по-високи и пищно надиплени шатри офицерите пудрели подмишниците си и си веели с дантелени ветрила.

– Не се превземат – казал Курцио, – напротив: искат да покажат колко леко се справят с негодите на военния живот.

Виконт Тералба веднага бил въведен при императора. В шатрата си, препълнена с гоблени и трофеи, владетелят разучавал по географски карти разположението на бъдещи битки. Масите били отрупани с разгърнати планове и императорът ги набощдал с карфици от игленик, който един от маршалите му подавал. Плановите били така плътно закарфичени, че вече нищо не се разбираше от тях, и за да ги разчетат, се

налагало да махат карфиците, а после отново да ги връщат по местата им. В цялото това слагане и сваляне, за да са им свободни ръцете, както императорът, така и маршалите стискали карфиците в устни и си общували само с мучене.

Като зърнал младежа, който му се поклонил, владетелят издуднал въпросително, после бързо извадил карфиците от устата си.

– Този рицар току-що пристигна от Италия, Ваше Величество – представили вуйчо ми, – виконт Тералба, потомък на едно от най-благородните семейства в генуезкия край.

– Веднага да се произведе в лейтенант.

Вуйчо ударил токове в стойка мирно, императорът направил великодушен монаршески жест, а географските карти се свили на рула и се търкулнали на пода.

Същата нощ, макар и уморен, Медардо дълго не могъл да заспи. Крачел насам-натам покрай палатката си и слушал провикванията на часовите, цвиленето на конете и несвързаното бърборене насън на войниците. Гледал в небето звездите на Бохемия, мислел за новопридобития си чин, за сражението на следващия ден и за своята далечна родина, за шепота на речните ѝ тръстики. В сърцето си не таял нито носталгия, нито съмнение, нито безпокойство. За него нещата все още били цялостни и непоклатими, такъв бил и той самият.

Ако можел да предположи ужасния си жребий, вероятно и него щял да сметне за естествен и завършен, при все болката, която го чакала. Взираше се в края на нощния хоризонт, където знаел, че е вражеският лагер, и със скръстени ръце стискаше с длани раменете си, доволен от възможността да е едновременно наясно с далечни и близки действителности, както и със собственото си присъствие помежду им. Усещал как кръвта от тази жестока война, пролята в хиляди ручей по земята, се стича към него и я оставял да се плиска в краката му, без да изпитва нито настървение, нито жал.

Битката започнала точно в десет сутринта. От висотата на седлото си лейтенант Медардо наблюдавал протежението на християнския строй, готов за атака, и подлагал лицето си на вятъра на Бохемия, който носел уханье на плява като от прашен харман.

– Не, не се обръщайте назад, господарю – възкликнал Курцио, който, вече с чин сержант, стоял редом. И за да оправдае резкия си тон, тихо добавил: – Казват, че носи лош късмет преди сражение.

Истината е, че той не искал виконтът да падне духом, ако види, че християнската войска се състои почти изцяло в тази разгърната предна линия, а в резерв чакат едва някой и друг отряд пешаци, които с мъка се държат на крака.

Ала вуйчо гледал надалеч, към облака, дето се задавал откъм хоризонта, и си мислел: „Ето, този облак са турците, истинските турци... хората наоколо, дето плюят тютюн, са старите воители на християнството... тръбата, която звучи в момента, е за настъпление, първото настъпление в живота ми... а този тътен и разтрисането, метеоритът, който се забива в земята под изпълнените с лениво отегчение погледи на ветераните и на конете, е гюлле, първото вражеско гюлле по пътя ми. Не дай си Боже да дойде ден, в който да съзная: а това е последното!“.

Изведнъж се оказал в галоп през равнината с гола сабя в ръка и очи, вперени в имперското знаме, което потъвало и изплувало сред пушеците, докато християнските оръдейни залпове пълнели небето над главата му, а вражеските вече отваряли пробойни в християнския фронт и вдигали неочаквани чадъри от пръст. В главата му се въртяло: „Сега ще видя турците! Сега ще видя турците!“.

Хората най-обичат да си имат врагове и в някой миг лично да се уверят такива ли са, каквито са си ги представяли. Е, Медардо видял турците. Двама се носели право към него. Със старателно зачулени коне, малки кръгли щитове от гъон, одежди на черни и шафранени ивици.

Тюрбаните, лицата в цвят охра и мустаците им били досущ като на оня от Тералба, комуто викали Микеле Турчина. Единият от двамата умрял, другият убил другото. Но след тях идели незнайно колко още и схватката станала ръкопашна. Където двама турци, там и двеста – те също били военни и тези дрехи им се зачислявали по армейска линия, а лицата им били обветрени и упорити като на който и да е селянин от което и да е място. Медардо, ако било за едното виждане, вече ги бил видял, та можело да се върне при нас в Тералба навреме за прелета на пѣдпѣдъците. Да, но нали се бил присъединил към императорското войнство, за да ги громи. Така че препускал нататък и отбягвал ударите на ятаганите, докато не попаднал на един дребен турчин пешак и не го убил. Като схванал как се прави, тръгнал да търси някой едър и на кон, ала сбъркал. Защото най-пакостни всъщност били дребосъците. Завирали се под конете с онези ми ти ятагани и ги разпаряли.

Жребецът на Медардо се заковал на място.

– Какво правиш? – възкликнал виконтът.

Курцио долетял и посочил надолу:

– Вижте там.

Вътрешностите на клетото животно се били провлекли по земята. То извило очи към стопанина си, после протегнало врат към карантите си, сякаш ще зоба от тях. Но това бил само опит за героизъм: конят се строполил и умрял. Медардо от Тералба останал спешен.

– Вземете моя, лейтенанте – казал Курцио, но не успял да го обуздае, защото в същия миг бил свален от седлото от турска стрела, и конят избягал.

– Курцио! – викнал виконтът и се надвесил над стенещия на земята свой оръженосец.

– Не ме мислете мене, господарю – промълвил човекът. – Дано в болницата е останала ракия. Пада се по канче на ранен...

Вуйчо ми Медардо се хвърлил в гмежта. Изходът от битката изглеждал непредвидим. Във всеобщата бъркотия християните сякаш взимали превес. Поне били пробили редиците на турците и били обкръжили някои от позициите им. Вуйчо, заедно с други смелчаци, стигнал досами вражеските батареи, а турците ги местели, за да държат християните под непрестанен огън. Двама турски артилеристи тъкмо извъртали оръдието на колела. Каквито били бавни, брадати и загърнати в кафтани до петите, приличали на звездобройци. Вуйчо рекъл:

– Сега ще ида и ще им дам да се разберат.

Бил надъхан и неопитен, та не знаел, че до оръдията човек трябва да се доближава само странично или изотзад. Изскочил точно на устата на топа с размахана сабя, убеден, че ще вземе ума на двамата звездобройци. Само дето те му пуснали един залп право в гърдите.

И Медардо от Тералба хвъркнал във въздуха.

Надвечер, когато сраженията се преустановявали, две талиги минавали по бойното поле да събират телата на християните. Едната била за ранените, другата – за убитите. Първото отсяване ставало на самото поле.

– Тоя е за мене, оня е за тебе.

Ако някой давал вид, че може да се оборава, го качвали в талигата на ранените; по-едрите и по-дребните късове събирали на колата на мъртвите, за да ги опеят и погребат; в случай обаче че трупът дори не приличал на такъв, го оставяли за храна на щъркелите. Ала в онези дни на все по-големи човешки загуби било спуснато нареждане талигата на ранените да наблегне на товара си. Затова разкъсаният Медардо бил отчетен за ранен и откаран от въпросната талига.

Второто отсяване се извършвало в болницата. След битка лазаретът представлявал по-жесток гледка и от бранното поле. На земята се простирал дълъг низ от носилки с

нешастници, а наоколо вилнеели лекарите, които при всяко разминаване си измъквали от ръцете я щипци, я триони, я игли, я ампутирани крайници, я кълбета хирургически конци. Мъртвец по мъртвец, те правели всичко възможно да върнат към живот и последния труп. Къде режели, къде шиели, къде запушвали пробойни; обръщали жилите като ръкавици и ги връщали по местата им с повече конци, отколкото кръв в тях, но закърпени и непроникливи. Когато някой пациент предавал Богу дух, всичко читаво по него влизало в употреба за привеждането в цялост на другото и тъй нататък. Нещото, което създавало най-много трудности, били червата – веднъж разплетени, нямало начин да се приберат обратно.

Като му дръпнали чаршафа, тялото на виконта се оказало ужасно осакатено. Липсвали едната ръка и единият крак, но не само – нямало ги и частта от гръдния кош и корема, които се падали между тези ръка и крак, разнесени в дреб от топовния изстрел в упор. От главата оставали едно око, едно ухо, една буза, половин нос, половин уста, половин брадичка и половин чело: от другия дял на главата всичко било на каша. С две думи: от Медардо оцеляла едната половина, дясната, но тя пък била идеално запазена, дори без драскотина, като изключим огромната язва, която заместила взривената лява половина.

Лекарите ахнали от задоволство:

– Бре че хубав случай!

Ако не издъхнел междувременно, можело даже да опитат да го спасят. И всички се скупчили около него, докато горкичките войници с по една стрела в ръката гноясвали и умирали. Шили, наставяли, мазали, Господ знае какво още правили. Важното е, че на следващата сутрин вуйчо ми отворил единственото си око и половината си уста, шавнал с единствената си ноздра и задишал. Жилавият му тералбийски сой устоял. И сега той бил жив и преполовен.